

LBRIS

We know
books

Mihai Burcea

Luptând pentru o iluzie
Voluntari români în Brigăzile
Internaționale din Spania

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Cuprins

Prefață	9
Lista abrevierilor	15
Mulțumiri	19
Introducere	21
Tema cercetată.....	21
Premisele cercetării și ipotezele de lucru.....	22
Sursele primare ale cercetării.....	25
Planul lucrării.....	29
Istoriografia problemei.....	30
Capitolul I Războiul Civil din Spania și reacții politice în România interbelică	43
I.1. Comitetul de neintervenție (septembrie 1936 – aprilie 1939) ..	45
I.2. Brigăzile Internaționale.....	47
I.3. Voluntarii Mișcării Legionare.....	53
Capitolul II. Pregătirile Partidului Comunist din România pentru trimiterea voluntarilor în Spania și poziția adoptată de PSDdR în această problemă	73
II.1. Recrutări, colectări de fonduri și procurarea actelor de călătorie.....	73
II.2. Poziția PSDdR.....	93
Capitolul III. Siguranța în acțiune: arestări, procese, interceptarea corespondenței, filaj	107
III.1. Ziaristul Constantin Vâlceanu.....	108
III.2. Cazul Constantin Burcă.....	116
III.3. Andrei Man.....	118
III.4. București, 1936.....	119
III.5. Arad, 1936.....	123
III.6. Budachi-Cordon, 1937.....	125
III.7. Brașov, 1938.....	133
III.8. Încercări firave de coagulare a unei acțiuni de sprijinire a copiilor spanioli, în România.....	143
Capitolul IV. Plecarea pe front în Spania: atentat la „siguranța statului”	153
Capitolul V. Scrisorile trimise de voluntarii români din Spania către rudele și prietenii din țară	167
V.1. Scrisorile fraților Burcă din Pașcani.....	174
V.2. Scrisorile lui Zigmund Leibovici.....	179

V.3. Scrisorile lui Emil Schneiberg.....	186
V.4. Scrisorile lui Constantin Câmpeanu.....	189
V.5. Scrisorile lui Nicolae Nicef Nicolof.....	195
Capitolul VI. Unități și subunități românești din Brigăzile Internaționale	203
VI.1. Regimentul de artilerie motorizat „Ana Pauker”	204
VI.2. Companiile de mitraliere românești „Grivița Roșie” și „Boris Ștefanov” din cadrul Batalionului de infanterie „Djakovici”.....	212
VI.3. Grupul de artilerie „Gheorghe Gheorghiu-Dej” din Bateria „Kolarov”	214
VI.4. Compania românească din Batalionul de infanterie Divizionar	215
Capitolul VII. Interbrigadiști români în Mișcarea de Rezistență Franceză.....	219
VII.1. Traiectoriile biografice ale voluntarilor români pe teritoriul francez.....	221
VII. 2. Tipologia acțiunilor.....	241
VII. 3. Structuri clandestine ale luptei armate: Organizația Specială de Luptă și FTP-MOI – aripa militară a PCF.....	235
VII. 4. Acțiuni armate.....	246
VII. 5. Atentatul eşuat asupra generalului von Schaumburg.....	261
VII. 6. Afacerea „Afișul roșu”	265
VII. 7. Pedepsirea „trădătorilor”	269
VII. 8. „Munca tehnică”.....	273
VII. 9. Sabotaje economice	277
VII. 10. Acțiuni în principala organizație de masă a Grupului comunist român din Franța – Frontul Național Român	281
VII. 11. Decedați pe „câmpul de onoare”	286
VII. 12. Partizanii români din Zona de Sud	293
VII. 13. În concluzie.....	310
Capitolul VIII. Cine au fost luptătorii români din Brigăzile Internaționale	313
VIII.1. Voluntarii români în cifre	313
VIII.2. Clasificarea pe grupe de vârstă	319
VIII.3. Profesiile voluntarilor	320
VIII.4. Afilierea politică a voluntarilor	322
VIII.5. Originea etnică a voluntarilor	326
VIII.6. Situația militară a voluntarilor la data plecării în Spania	330
VIII.7. Gradele militare ale voluntarilor	331
VIII.8. Decedați în timpul Războiului Civil din Spania	332
VIII.9. Decedați pe câmpurile de luptă ale celui de-Al Doilea Război Mondial, în rândurile Armatei Roșii.....	346

VIII.10. Voluntari români în prizonierat.....	350
Capitolul IX. Suspiciunile partidului. Întoarcerea în țară și „verificările”.....	355
IX.1. Întoarcerea în țară	355
IX.2. „Comisia cu sarcini speciale”	371
IX.3. Continuarea investigațiilor prin intermediul Comisiei Controlului de Partid	401
IX.4. Reverificarea foștilor interbrigadiști	403
IX.5. „Excomunicații”	415
IX.6. Cadrele Comisiei Controlului de Partid însărcinate cu instrumentarea dosarului „străinătatea” și cercetările întreprinse în această problemă	423
Capitolul X Poziția PMR față de „spanioli” în perioada „dezghețului” ideologic (1953 - 1958).....	431
Capitolul XI. Plenara CC al PMR din noiembrie-decembrie 1961 - front comun în jurul lui Gheorghiu-Dej	445
Capitolul XII. Plenara CC al PCR din aprilie 1968 - ultima mare răfuială în lupta pentru putere.....	453
Capitolul XIII. Interbrigadiștii pe drumul construcției socialismului	467
XIII.1. Voluntarii din structurile militare. „Furtună” politică în Forțele Armate ale RPR	467
XIII.2. Voluntari din eșaloanele superioare ale nomenclaturii.....	515
XIII.3. Voluntarii din afara cercurilor de putere.....	522
XIII.4. Spațiile/suprafețele locative alocate voluntarilor aparținând eșaloanelor superioare ale sistemului	527
XIII.5. Pensiile.....	531
XIII.6. „Generația dezamăgiților”: fenomenul emigrării fiilor și fiicelor „revoluționarilor de profesie”	538
XIII.7. Distincțiile.....	574
Capitolul XIV. Reprezentarea filmică a interbrigadiștilor în România	579
XIV.1. Preistoria reprezentărilor artistice ale Războiului Civil.....	579
XIV.2. „Șoimii Carpaților”	580
XIV.3. „Lumini și umbre”, episodul 25.	586
Concluzii	599
Anexe	611
Izvoare și bibliografie.....	665

Capitolul I

Războiul Civil din Spania și reacții politice în România interbelică

La 16 februarie 1936, după victoria Frontului Popular în alegerile generale din Spania, s-a constituit un guvern de uniune națională format din social-democrați, comuniști și anarhiști (vezi distribuția celor 269 de mandate obținute de forțele de stânga care au câștigat alegerile: 158 republicani, 88 socialiști, 17 comuniști și câteva mandate ale unor partide de mai mică importanță; partidele de dreapta câștigaseră 205 mandate).

Înainte alegerilor din februarie 1936, puterea politică era deținută de către partidele de dreapta grupate în *Confederacion Española de la Derecha Autónoma* (CEDA), care la alegerile parlamentare din noiembrie 1933 obținuseră 267 de mandate, în timp ce Partidul Socialist doar 57. După accederea la putere a naziștilor în Germania, Cominternul și partidele comuniste europene și-au reconsiderat tactica politică, abandonând teza anihilării cu prioritate a social-democrației care trădase interesele muncitorimii, demarând în acest sens o serie de pertractări cu socialiștii și social-democrații în vederea încheierii unor alianțe electorale care urmau să înfrângă forțele de dreapta. Cele două Internaționale (comunistă și socialistă) au inițiat o politică de unitate a partidelor de stânga și de strânsă colaborare cu sindicatele. În ziua de 15 ianuarie 1936, după îndelungi discuții purtate între liderii partidelor de stânga, s-a semnat un pact de unitate de acțiune între partidele de stânga și cele de extremă stânga (Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol, Partidul Comunist Spaniol, Partidul Sindicalist, Federația Tineretului Socialist, Partidul Republican de Stânga, *Partido Obrero de Unificación Marxista* – de orientare troțkistă (POUM), Uniunea Generală a Muncitorilor și Uniunea Republicană. Din această alianță politică care va ieși învingătoare în alegerile din februarie 1936 nu au ales să facă parte grupările politice anarhiste și Confederația Generală a Muncii, care însă vor susține în campania electorală Frontul Popular (din tabăra învinșilor la aceste alegeri au făcut parte partidele de dreapta din CEDA și de extremă dreapta reprezentate de Falanga Spaniolă și *Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista* – JONS, care ulterior vor fuziona). De asemenea, în Franța, la 27 iulie 1935, comuniștii și socialiștii au semnat Pactul de acțiune iar în toamna anului 1935 radicalii au decis să se alătore și ei acestei uniuni. Totodată, în martie 1936, cele două principale centrale sindicale (CGT și CGTU) au fuzionat. La alegerile din primăvara anului 1936, forțele politice de

stânga grupate în Frontul Popular (alianță politică inițiată de PCF) au ieșit victorioase, câștigând 378 din cele 598 mandate de deputați (comuniștii au obținut 12,45% din voturi, dublu față de alegerile precedente). În urma votului, s-a constituit un guvern al Frontului Popular condus de socialistul Lèon Blum, în guvern fiind coopțați și radicalii.

Referindu-se la impactul pe care l-a avut în epocă victoria Frontului Popular la alegerile din primăvara anului 1936, istoricul François Furet afirma că:

Prin aceasta, anul 1936 constituie o dată crucială în istoria mentală a stângii franceze, precum și în istoria PCF în cadrul stângii. Acest prim cortegiu de amintiri fericite, inseparabil de unitatea muncitorească și de regruparea populară din jurul ei, va constitui pentru un sfert de secol un capital politic pe care comuniștii francezi nu vor înceta să-l cultive și de care vor profita din plin.³⁴

Și diplomatul român Grigore Gafencu consemna în memoriile sale debutul conflagrației din Peninsula Iberică, în contextul ascensiunii extremei drepte europene, în anul 1936 (în România vezi formațiunile politice conduse de Vaida-Voievod, A. C. Cuza și Corneliu Codreanu), pe fondul zdrobirii rezistenței Negusului și a pătrunderii Wehrmachtului în zona Renană demilitarizată:

În Spania, în sfârșit, însângerată de cel mai cumplit război civil, forțele de dreapta, sub comanda militarilor, sunt pe cale să înfrângă rezistența disperată a unei democrații care și-a irosit, în demagogie, în comunism și în anarhie, toată vloga și cele mai bune puteri.³⁵

Politica de „non-intervenție” adoptată de guvernul Blum în conflictul din Spania a condus la refuzul comuniștilor de a lua parte la vot în Parlament (decembrie 1936). Câteva luni mai târziu, la 21 iunie 1937, Blum a demisionat în urma unui vot nefavorabil la Senat. Noul cabinet, condus de radicalul Camille Chautemps, a refuzat colaborarea cu Partidul Comunist ceea ce a condus la demisia din guvern a miniștrilor socialiști.

Guvernarea radicalilor a rezistat până la 10 martie 1938, atunci când s-a alcătuit a un nou cabinet Lèon Blum, însă acesta a avut o existență efemeră (13 martie-8 aprilie 1938). Ca urmare s-a constituit un guvern sprijinit de comuniști și socialiști condus de radicalul Eduard Daladier (aprilie 1938).

La scurt timp după validarea alegerilor din Spania, președintele Niceto Alcalá Zamora, văzut ca un apropiat al dreptei, a fost destituit și apoi trimis în exil, fiind înlocuit cu premierul Manuel Azaña Diaz (acesta fusese propus

³⁴ Despre alegerile generale din Franța vezi François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, București, Editura Humanitas, 1995, pp. 259-260, p. 264.

³⁵ Grigore Gafencu, *Însemnări politice 1929-1939*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 333.

pentru funcția de președinte al Spaniei de către formațiunea majoritară din Parlament – Uniunea Republicană de Stânga –, funcție pe care a preluat-o la data de 12 mai 1936).

După câștigarea alegerilor, formațiunile Frontului Popular nu au reușit să asigure stabilitatea politică și economică, luptându-se între ele pentru putere și dovedindu-se incapabile să pună capăt numeroaselor greve, incendierea unor biserici de către extremiști de stânga, demonstrațiilor și asasinatelor care se succedau cu rapiditate. Apogeul acestor evenimente tragice a fost atins odată cu asasinarea deputatului monarhist Calvo Sotelo (13 iulie 1936).

Pe acest fond de instabilitate, guvernatorul Insulelor Canare, generalul Francisco Franco, având susținerea militară și politică a majorității corpului ofițerilor și generalilor forțelor monarhiste și falangiste (Falanga fiind o organizație politică de orientare fascistă care luase naștere în 1932) a organizat în Maroc o armată „contrarevoluționară” și, cu ajutorul Germaniei naziste și al Italiei fasciste, a declanșat ofensiva împotriva guvernului republican. Rebeliunea militară (*Pronunciamento*) a izbucnit pe 18 iulie 1936, fiind susținută de Falangă și de Uniunea Militară Spaniolă, asociație formată din ofițeri superiori proveniți din casta militară spaniolă și condusă de generalul José Sanjurjo.

Singura putere europeană care a reacționat imediat în favoarea guvernului spaniol, a fost URSS, care, sub egida Cominternului, a mobilizat partide comuniste din peste 50 de țări, trimițând fonduri și voluntari în sprijinul acestuia (ulterior, Mexicul președintelui Lázaro Cárdenas va deveni un aliat dezinteresat și dedicat al republicanilor spanioli).

I.1. Comitetul de neintervenție (septembrie 1936 – aprilie 1939)

La câteva săptămâni de la izbucnirea războiului, în ziua de 19 august 1936, la inițiativa Marii Britanii, guvernată de un guvern conservator, la Londra s-a înființat un „Comitet de neintervenție” la care au aderat 27 de state³⁶, printre care URSS, Germania și Italia. Este începutul „politicii de neintervenție” pe care marile puteri ale lumii au adoptat-o sub pretextul evitării încordării relațiilor internaționale. În realitate, Germania, Italia și URSS, semnatare ale actului constitutiv al acestui organism internațional, s-au implicat în conflict, furnizând armament, consilieri militari, combatanți și alimente. La scurt timp de la parafarea acestui tratat, ambele blocuri totalitare antagonice au început să se acuze reciproc de încălcarea înțelegerii. Pe 7 octombrie 1936, după ce, pe bună dreptate, a acuzat în repetate rânduri Germania și Italia că furnizau rebelilor echipament militar,

³⁶ Julián Casanova, *The Spanish Republic and civil war*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, p. 215.

URSS va părăsi Comitetul de neintervenție, declarându-și sprijinul moral și material pentru guvernul spaniol legal. Primele transporturi cu material militar către Spania republicană au sosit la destinație în zilele de 4 și 15 octombrie 1936 (acest ajutor s-a dovedit a fi decisiv în luptele pentru apărarea Madridului). Pe lângă ajutorul militar oferit republicanilor, sovieticii vor trimite în Spania sute de consilieri militari și agenți de informații, care vor dirija tacticile și strategiile armatei populare, dar și politica Partidului Comunist Spaniol.

În privința poziției adoptate de Marea Britanie și Franța, putem afirma că aceasta se înscrie în politica externă conciliatoristă falimentară pe care cele două superputeri au dus-o în privința combaterii expansionismului forțelor naziste, fasciste sau naționaliste europene din anii 1930 (vezi în acest sens și poziția de expectativă a lor față de invazia italiană în Etiopia, pătrunderea germană în Ruhr, acordul de la München, ș.a.m.d.).

Totodată, trebuie să amintim că nu numai Marea Britanie și Franța priveau cu reticență susținerea forțelor republicane spaniole. Multe țări europene guvernate de dreapta sau stânga moderată se temeau de victoria guvernamentalilor în Spania, întrucât acest lucru ar fi putut crea un „efect de domino”, riscând astfel ca „pericolul roșu” să treacă dincolo de granițele Peninsulei Iberice. Teama de comunism a făcut ca Țara Sovietelor și Mexicul să rămână singurii aliați ai guvernului legal constituit în februarie 1936.

Țările care alcătuiau Comitetul de neintervenție hotărâseră să zădărnicească recrutarea, deplasarea și tranzitarea voluntarilor către Spania, parafând în acest sens convenții internaționale și adoptând acte normative/administrative care vizau împiedicarea eliberării pașapoartelor acestor persoane. România și-a păstrat neutralitatea în acest conflict, aderând în noiembrie 1936 la hotărârea Comitetului de neintervenție. Anterior, poziția guvernului român fusese exprimată printr-o declarație a Consiliului de Miniștri din 11 august 1936 și printr-o notă înaintată la 18 august 1936 însărcinatului cu afaceri al Franței la București, prin care, țara noastră aderase la propunerea guvernului francez de încheiere a unui acord între statele care nu doreau să se amestece în conflict și să ofere sprijin militar taberelor beligerante (această propunere s-au raliat mai multe state europene fusese propusă de premierul francez Léon Blum, la data de 1 august 1936)³⁷.

Bunăoară, ordinul ministrului de Interne nr. 14.326 A din 31 decembrie 1936, trimis către directorul general al Poliției, este o consecință a politicii de neintervenție la care se raliase și țara noastră:

³⁷ „Solidaritatea poporului român cu războiul național-revoluționar din Spania”, în *Analele Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR*, nr. 4/1966, p. 106.

Ministerul Afacerilor Străine ne aduce la cunoștință prin adresa Nr. 698/936 că, guvernul Român a aderat la propunerile Comitetului de Ne-Intervențiune în afacerile spaniole referitoare la extinderea acordului la Ne-Intervențiunea indirectă cu scopul să fie împiedicate, recrutarea, plecarea sau tranzitul persoanelor care își propun să ia parte la războiul civil din Spania. De asemenea relevă, prin adeziunea sa, guvernul Român, se obligă a informa cât mai curând Comitetul din Londra asupra măsurilor legale ce poate lua în prezent, în vederea celor expuse mai sus cât și pentru a împiedica pe viitor ca orice ajutor tehnic sau financiar să poată fi pus la dispozițiunea vreunei din părțile în conflict cu Spania. Comunicându-vă cele ce preced și potrivit cererii zisului Departament, avem onoare a vă face cunoscut că este interzis orice act sau călătorie în afară de țară, care ar putea contraveni unei asemenea înțelegeri semnată de Statul Român. În consecință, vă rugăm să luați măsuri prin organele în subordine pentru aducerea la îndeplinire a acestei dispozițiuni³⁸.

I.2. Brigăzile Internaționale

Luați prin surprindere de rapiditatea cu care se succedau evenimentele politico-militare din Spania, liderii Internaționalei a III-a Comuniste (Comintern) au decis la sfârșitul lunii iulie constituirea unui fond internațional de 1 miliard de franci pentru ajutorarea formațiunilor politice care constituiau *Frente Popular*. Fondul urma să fie administrat de către un Comitet alcătuit din cinci membri reprezentativi ai mișcării comuniste europene tutelate de Comintern: Maurice Thorez, Palmiro Togliatti, José Diaz, Dolores Ibarruri și Francisco Largo Caballero. De asemenea, Cominternul a hotărât formarea unei brigăzi de voluntari din rândul antifasciștilor, al militanților de stânga și extrema stângă proveniți din țările unde existau partide comuniste.³⁹ Pregătirile pentru recrutarea și trimiterea în Spania a voluntarilor au durat câteva săptămâni. Primii 1.500 de luptători străini au sosit pe teritoriul spaniol începând cu data de 13 octombrie 1936, iar până la sfârșitul aceleiași luni, combatanții fuseseră

³⁸ Ordinul ministrului de Interne nr. 14.326 A din 31 decembrie 1936 semnat pentru conformitate de către Aurelian Bentoiu. ANIC, Colecția 50, Dosar nr. 2.383, f. 134.

³⁹ Bartolomé Bennassar, *Războiul civil din Spania*, București, Editura All, 2009, p. 103. Istoricul Rémi Skoutelsky fixează actul fondator al Brigăzilor Internaționale în ziua de 18 septembrie 1936, când, într-o ședință a Secretariatului Comitetului executiv al Cominternului dedicată „problemei spaniole”, s-a hotărât declanșarea unei campanii internaționale de ajutorare a Republicii Spaniole și de demarare a procedurilor de recrutare a voluntarilor în vederea trimerii lor în Spania. Decizia survenea pe fondul implicării tot mai adânci a Germaniei și Italiei de partea rebelilor, prin furnizarea de tehnică de luptă și asistență militară necesară instruirii combatanților. La această întrunire a conducerii Internaționalei a III-a au luat parte Gheorghe Dimitrov, Palmiro Togliatti, Dimitri Manuilski, Maurice Thorez și Eugen Fried. Rémi Skoutelsky, *L'Espoir guidait leurs pas. Les volontaires français dans les Brigades internationales, 1936-1939*, Paris, Bernard Grasset, 1998, pp. 53-54.

grupați în patru batalioane cantonate la periferia orașului Albacete. Printr-un acord semnat la 22 octombrie 1936 între Comintern și guvernul spaniol, s-a stabilit ca Statul Major al Brigăzilor Internaționale să fie amplasat la Albacete, iar comanda acestora să nu fie încredințată militarilor spanioli (prin același acord s-a prevăzut și înființarea unei structuri de legătură cu Statul Major al Armatei Populare Spaniole). Autoritățile spaniole și-ar fi dorit integrarea brigăzilor în milițiile republicane și punerea lor sub comandă spaniolă, însă Cominternul nu a agreeat această măsură, de teama de a nu pierde controlul. În fruntea brigăzilor a fost instalată o proeminentă figură a mișcării comuniste internaționale, care se bucura de o popularitate remarcabilă în rândul comuniștilor din întreaga lume (André Marty) și care, în perioada desfășurării ostilităților, își va căpăta o tristă poreclă – „Măcelarul de la Albacete”. Supranumele i-a venit de la masacrele pe care le-au comis unii dintre subordonații săi, care nu s-au mărginit doar la a ucide militari rebeli, fasciști sau simpatizanți ai taberei naționaliste, ci au recurs și la eliminarea „dușmanilor din interior”.⁴⁰ Din structura de

⁴⁰ Din calitatea sa de comandant militar al Brigăzilor Internaționale (1936-1938), Marty a dispus trimiterea în fața justiției militare extraordinare și a plutoanelor de execuție a zeci de voluntari internaționali sub diferite acuzații: încălcarea disciplinei militare, participarea la comploturi, opozanți politici, defetism, spionaj, ș.a.m.d. Această represiune sângeroasă declanșată de Marty în rândurile propriilor linii i-a adus și porecla de „Măcelarul de la Albacete”. Istoricul Boris Volodarski are o poziție nuanțată în privința celui catalogat de scriitorul Ernest Hemingway drept „nebun de legat”. Astfel, Volodarski consideră că implicarea lui Marty în reprimarea voluntarilor internaționali este probată de un bogat material arhivistic (vezi ordinele și dispozițiile emise de Marty), însă participarea sa efectivă la asasinat nu a putut fi dovedită până în prezent. Boris Volodarski, *Cazul Orlov. Dosare KGB. Cea mai mare înșelătorie din istoria serviciilor secrete*, București, Editura Litera, 2015, p. 214. Istoricul francez Rémi Skoutelsky are o poziție similară în privința celui care a impus un regim de teroare în rândul Brigăzilor Internaționale. Skoutelsky consideră că sinistra reputație pe care și-a căpătat-o în Spania cel care poza în „șeful suprem de la Albacete” este justificată, chiar dacă el nu a participat în mod direct la asasinat (s-a speculat mult în istoriografia postbelică asupra cifrei de 500 de oameni asasinați de Marty; o afirmație vehiculată mult de propaganda naționalistă spaniolă, dar care este foarte puțin probabil să fie adevărată, așa cum rezultă din lucrările de specialitate consultate de noi). În acest sens, Skoutelsky ne oferă drept argument percepția voluntarilor internaționali asupra lui Marty, căruia i-au atribuit paternitatea a numeroase execuții din cauza modului arbitrar în care își exercita funcția de comandant al Brigăzilor, dar și a caracterului său violent și intempestiv. Rémi Skoutelsky, *L'Espoir guidait leurs pas. Les volontaires français dans les Brigades internationales, 1936-1939*, Paris, Bernard Grasset, 1998, p. 250, p. 252. Și istoricul britanic Giles Tremlett consideră că Marty și-a căpătat pe nedrept supranumele de „Măcelarul din Albacete”. Chiar dacă Tremlett admite că Marty a fost implicat în pedepsirea drastică a unor luptători internaționali, precum execuția prin împușcare a maiorului Gaston Delasalle (acuzat pe nedrept de a fi fost spion franchist), în urma unui proces sumar, există puține probe care să-l incrimineze și să justifice acest „pseudonim”. Condamnarea la pedeapsa capitală a rebelilor, lașilor și dezertorilor din Brigăzile Internaționale, de către curțile marțiale, se făcea conform regulamentelor și actelor normative care se aplicau și unităților regulate ale Armatei Republicane Spaniole,

conducere a Brigăzilor Internaționale au mai făcut parte Vital Gayman (șef al Statului Major), soția lui André Marty, Pauline (prim-consilier) și liderii Comitetului Militar: Karol Swierzewski, alias „Generalul Walter”, și Carlos Contreras, alias „Vittorio Vidali”.

În timpul asedierii Madridului din toamna anului 1936, inteligența progresistă⁴¹ din țările democratice s-a solidarizat cu rezistența republicanilor, a căror apărare se baza în principal pe milițiile Regimentului 5 – unitate militară de elită înființată de Partidul Comunist Spaniol și încartiruită în clădirea fostei Mânăstiri a Ordinului Salezienilor din Madrid⁴² – creând un curent de opinie favorabil cauzei republicanilor. Apelul lansat de Comintern către toți antifasciștii din întreaga lume de a se alătura cauzei republicanilor prin înscrierea voluntară în brigăzi a fost

indiferent dacă era vorba despre voluntari sau mobilizați. Tremlett apreciază că generalul Walter era cu mult mai sângeros decât Marty în ceea ce privește impunerea disciplinei militare în propriile rânduri, dar și în cazul prizonierilor de război (170 de militari franchiști, în majoritatea lor ofițeri, au fost executați de trupele din subordinea sa după cucerirea orașului Belchite, provincia Aragon). Giles Tremlett, *The International Brigades. Fascism, Freedom and The Spanish Civil War*, Bloomsbury Publishing, London, 2021, p. 275, p. 401.

⁴¹ Cauza antifasciștilor spanioli a fost susținută de importante personalități ale vieții cultural-științifice internaționale: Albert Einstein, Romain Rolland, André Malraux, George Orwell, Ernest Hemingway, Tristan Tzara, Pablo Neruda, César Vallejo, Julien Benda, Pablo Casals ș.a. Entuziasmul acestor personalități, dar și al voluntarilor străini veniți în Spania se va estompa odată cu actele de teroare săvârșite de formațiunile paramilitare ale comuniștilor și anarhiștilor împotriva adversarilor ideologici din propriile rânduri, ca și asupra celor suspectați de simpatii fasciste (toate partidele politice din Frontul Popular și centralele sindicale dispuneau de miliții proprii). Masacre au fost comise de către ambele tabere în cei trei ani de război fratricid, însă tabăra naționalistă se distinge net prin numărul mare de crime comise în teritoriile „eliberate”.

⁴² „Quinto regimiento” – Regimentul 5: Din această unitate militară bine organizată și riguros disciplinată, care mai târziu avea să constituie modelul pentru viitoarele unități militare ale Armatei Populare Spaniole, au făcut parte și: „Milițiile locale”, „Tineretul muncitoresc și țărănesc”, „Octombrie”, „Thälmann”, „Fierul”, „Leii roșii”, „Gloanțele roșii”, „Artes Blancas”, „Pana”, „Federația Studenților Spanioli”, „Asturia”, „Condés”, „Căpitanul Benito”, „Leningrad”, „Comuna din Paris”, „Comuna din Madrid”, „Victoria”, „Matrozii din Kronstadt”, „Jaén”, „Lister”, „PUA” (Primera Unidad de Avance – Prima Unitate de Ofensivă), „José Diaz” și Companiile de Oțel. Oficiul Regimentului 5 Miliție – condus de Enrique Lister și Enrique Castro Delgado – era „Miliția populară” (Batalionul „Thälmann” era comandat de Juan Modesto Guilloto). Sub coordonarea Regimentului 5 s-au constituit primele șase brigăzi regulate ale Armatei Populare Spaniole. Regimentul, organizat după modelul unităților Armatei Roșii care au luptat în Războiul Civil din Rusia, a atras mii de recruți, datorită eficienței în luptă și a disciplinei militare. Aflându-se sub coordonarea PCS, Regimentul va beneficia din plin de echipament militar sovietic, în contrast cu milițiile anarhiste mai prost echipate și deloc disciplinate. Dolores Ibarruri, *Singura cale*, București, Editura Politică, 1963, p. 281 și p. 321. Luigi Longo (Gallo), *Brigăzile Internaționale în Spania*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1957, p. 46. Valter Roman, *Sub cerul Spaniei. Cavalerii speranței (Amintiri)*, București, Editura Militară, 1972, p. 41, pp. 107-108. Paul Preston, *The Spanish Civil War. Reaction, revolution and revenge*, Harper Perennial, 2006, p. 250.